

Список використаних джерел:

1. Українська літературна енциклопедія : у 5 т. / [редкол.: І.О. Дзиверін, Г.Д. Вервес, О.Т. Гончар та ін.]. – К. : УРЕ ім. М.П. Бажана, 1990. – Т. 2 (Д-К). – 576 с.
2. Шевченко Т. Кобзарь / Т. Шевченко. – СПб. : Тип. Е. Фишера, 1840. – 114 с. – [Фототипія позацензурного примірника видання 1840 року].
3. Шевченко Т. Кобзар / Т. Шевченко ; [відп. ред. та передм. П.Г. Тичини]. – К. : АН УРСР, 1944. – 203 с.
4. Шевченко Т.Г. Кобзар / Тарас Шевченко ; [упоряд. В.М. Валько ; ред. Д. Сапіга ; іл. С. Караффи-Корбут]. – Львів : Каменярь, 2011. – 915 с. : іл.
5. Видання «Кобзаря» Т.Г. Шевченка у книжкових фондах Наукової бібліотеки імені М. Максимовича : віртуальна виставка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/vystavka/other/shevchenko_2014.pdf.

В статье отмечены условия, в которых издавался «Кобзарь» от первого издания в 1840 году до современности, и отмечена его роль в национально-патриотическом воспитании современной молодежи. Автор сравнила насколько цензура влияла на отбор произведений, вошедших в сборники как при жизни автора, так и во время советское. В исследовании проанализировано издания «Кобзарей», которые находятся на полках научной библиотеки Каменец-Подольского национального университета имени Ивана Огиенко, сделан подробный анализ отдельных из них.

Ключевые слова: «Кобзарь», Тарас Шевченко, поезія, бібліотека, издание.

Отримано: 8.02.2015

УДК 027.7:004(477.43)

О. Б. Айвазян, О. М. Великосельська,
м. Хмельницький

НАУКОВА РОБОТА БІБЛІОТЕКИ ЯК ЗАСІБ ЯКІСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ТА НАУКОВОГО ПРОЦЕСІВ УНІВЕРСИТЕТУ

Зроблено короткий аналіз діяльності наукової бібліотеки Хмельницького національного університету в рамках Програми розвитку наукової роботи «Удосконалення обслуговування користувачів в умовах запровадження новітніх інформаційних технологій. 2007-2012 рр.».

Ключові слова: наукова бібліотека Хмельницького національного університету, наукові дослідження, електронні ресурси, видавнича діяльність, книгозабезпеченість, бібліографічні показники.

Пріоритетними напрямками роботи наукової бібліотеки Хмельницького національного університету (далі НБ) є удосконалення технологічних процесів бібліотечно-бібліографічного та науково-інформаційного обслуговування користувачів, створення раціональної технології та підвищення якості роботи на основі проведення прикладних досліджень для забезпечення освітнього процесу та ефективності науково-дослідної роботи в університеті.

Статус наукової бібліотеки Хмельницького національного університету отримала 18 грудня 2006 року згідно рішення вченої ради університету. Наукова робота книгозбірні здійснюється на основі «Положення про наукову роботу НБ Хмельницького національного університету» та п'ятирічних програм розвитку діяльності книгозбірні. Перша програма наукової роботи НБ «Бібліотека та книга

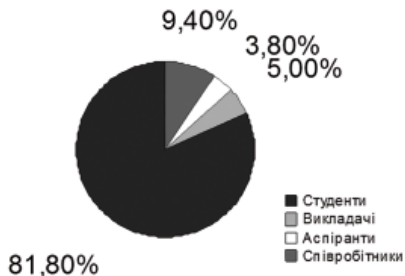
в житті молоді» (1995-2000 рр.) була спрямована на вивчення потреб читачів, їх думки про бібліотечно-бібліографічне обслуговування, запровадження новітніх технологій, проектної діяльності та нових форм просвітницької роботи [11, с.75]. Метою наступної програми «Удосконалення обслуговування користувачів в умовах запровадження новітніх інформаційних технологій. 2007-2012 рр.» було дослідження виробничих бібліотечних процесів, а саме: формування та раціональна організація інформаційних ресурсів; удосконалення технології обслуговування користувачів; видання науково-допоміжних та біобібліографічних показників; створення електронних бібліографічних БД; інформаційна підтримка наукових досліджень вчених університету, аналітична обробка інформації; формування наукового фонду бібліотеки та надання доступу до віддалених БД, що забезпечують науково-дослідницькі завдання творчого колективу університету та бібліотеки [4].

2013 року було підведено підсумки реалізації програми «Удосконалення обслуговування користувачів в умовах запровадження новітніх інформаційних технологій. 2007-2012 рр.», які стали темою даної статті. Основні розділи програми: аналіз роботи, у т.ч. й на основі соціологічних досліджень, проведення науково-практичних конференцій, видавнича, корпоративна діяльність, впровадження комп'ютерних технологій в обслуговування користувачів [1, с.54].

Результати наукової роботи подавалися у вигляді звітів, аналізів, довідок, доповідей на наукові конференції та семінари, статей для публікацій у фахових виданнях, наукових збірниках, інформаційних бюлетенях та інше.

Оптимізувати діяльність бібліотеки, максимально наблизивши її до сучасних умов, можливо тільки за умови аналізу стану роботи бібліотечного закладу. Саме на це і були спрямовані соціологічні бібліотекознавчі дослідження: «Робота з науковою інформацією в бібліотеці університету» (2007-2008 рр.); «Комфортність обслуговування користувачів в НБ ХНУ» (2009 р.); «Мотиви та фактори, що впливають на читання української художньої літератури» (2009 р.); «Масові заходи бібліотеки в оцінці їх учасників» (2010 р.); «Готовність бібліотекарів НБ ХНУ до змін» (2010 р.); «Майбутнє наукової бібліотеки університету очима читачів» (2011 р.); бліц-опитування під час «Днів кар'єри» (2010 р., 2011 р.).

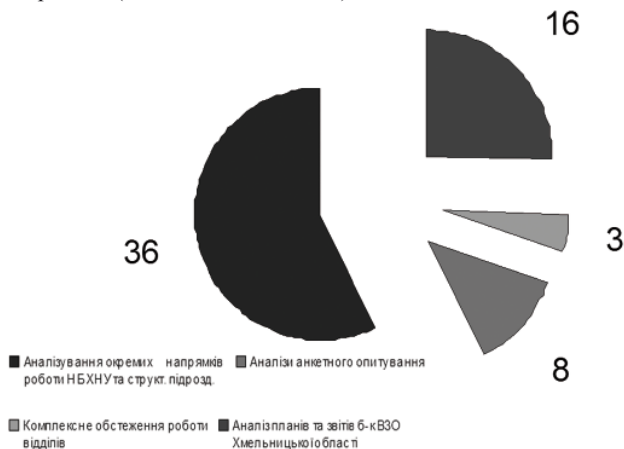
Основним методом проведення досліджень було вибрано анкетування. Анкети розповсюджувались по структурних підрозділах (у читальних залах, абонементях), а також були розміщені на Web-сайті бібліотеки, що дало змогу відповідати на питання анкети і віртуальним користувачам. Цією можливістю скористалися 5% респондентів. В опитуванні взяло участь 1772 респонденти, серед них: 1450 студентів (81,8%), 89 викладачів 5 %, 68 аспірантів (3,8%), 165 співробітників (9,4%) (див. *diagp. 1*), які дали відповідь на 103 запитання.

Діагр. 1. Склад респондентів, які взяли участь у соціологічних опитуваннях НБ ХНУ (2007-2012 рр.)

У ході анкетних досліджень «Комфортність обслуговування користувачів в НБ ХНУ», «Майбутнє наукової бібліотеки університету очима читачів» виявилось, що перевагу під час пошуку інформації користувачі надають електронним ресурсам: електронному каталогу, електронній бібліотеці, електронним базам даних. Тому з метою підвищення якості бібліотечно-інформаційного обслуговування та формування нового інформаційного середовища науковою бібліотекою вироблено стратегію подальшого забезпечення та розширення доступу віртуальних користувачів як до світових, так і до власних електронних БД шляхом оперативного наповнення інформацією БД, якісного ведення електронного каталогу та розробки нових власних програмних продуктів.

Для наукового підходу до прийняття рішень, прогнозування подальшого розвитку книгозбірні широко застосовувалися статистичні, порівняльні, кількісні та інші аналізи діяльності як структурних підрозділів, так і окремих напрямків роботи (63 аналізи діяльності).

Діагр. 2. Напрямки аналізування роботи НБ ХНУ

Як видно із *діагр. 2*, найбільше аналізувалися окремі напрямки діяльності книгозбірні (36 аналізів, що становить 57%) та плани і звіти бібліотек ВЗО Хмельницького методоб'єднання (16 аналізів або 25%).

Ресурсна база сучасної НБ поєднує різні види документів. З метою якісного та оперативного формування інформаційних ресурсів, що відповідають запитам сучасного суспільства, читацьким вимогам та профілю навчання ВНЗ фахівцями книгозбірні здійснено аналізи використання книжкових фондів (як за видами літератури, так і за окремими розділами підсобних фондів структурних підрозділів), електронних ресурсів та БД бібліотеки. Наприклад, було проаналізовано використання книжкових фондів наукової та науково-популярної літератури на абонементі (2010 р.) та в читальному залі (2012 р.).

Результати досліджень показали, що в комплектуванні документних фондів НБ необхідно надавати перевагу науковій літературі за замовленнями науковців університету та фахівців книгозбірні, які повинні володіти ситуацією на вітчизняному книжковому ринку, професійно формувати колекцію наукової літератури, регулярно проводити моніторинг використання фонду наукових видань читачами. На 2015-2020 роки заплановано розробку Програми розвитку фонду бібліотеки.

Особлива увага в програмі приділялась організації роботи з електронними ресурсами (ЕР), які за умов активного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в електронному середовищі є ваговою складовою документно-інформаційного ресурсу сучасної бібліотеки. Поява ЕР значно вплинула на діяльність НБ, політику комплектування, внесла принципові зміни у сферу бібліотечного обслуговування читачів.

Як все незвичне, інноваційне завжди потребує постійного вивчення та ретельного аналізування. Тому в межах програми регулярно проводився аналіз різних напрямків роботи з ЕР та БД. Так, з метою дослідження стану якості роботи віртуальної довідкової служби здійснено аналіз надання користувачам віртуальних довідок (2008 р.); проведено аналіз корпоративної діяльності НБ та Хмельницької обласної юнацької бібліотеки (2008 р.); здійснено аналіз використання БД «Ліга: Закон» (2011 р.); моніторинг відвідування сторінки «Нові надходження» на Web-сайті НБ. Дослідження довели, що потрібно розширювати корпоративну діяльність НБ з бібліотеками Хмельниччини, продовжувати розпочату роботу по рекламі нових надходжень шляхом розміщення на сайті бібліотеки на сторінці «Нові надходження» змісту нових видань, що значно збільшує кількість відвідувань Web-сайту.

Також в межах програми здійснено:

- 1) аналіз використання електронної бібліотеки користувачами через Web-сайт (2009 р.);
- 2) аналіз наповнення Web-сайту (2009 р.);
- 3) аналіз якості редагування бібліографічних записів в ЕК (2012 р.).

Щорічно здійснювалися моніторинги функціонування Web-сайту книгозбірні та звернень до «Зведеного електронного каталогу Хмельницької області».

Це значно покращило роботу з електронними ресурсами, дало поштовх для інтенсивного наповнення електронної бібліотеки повнотекстовими версіями документів, підвищення якості ЕК, розробки нових БД та власних програмних продуктів, впровадження нових сервісних послуг [7, с.112].

2010 року створено і виставлено на Web-сайті аналітичну повнотекстову базу даних наукових публікацій викладачів університету, яка вміщує всі наукові журнали ХНУ, збірники наукових праць студентів, що дало змогу швидко проводити пошук за тематикою, автором, за трансформацією слова, оскільки в БД було введено і анотації до статей. Наступним кроком у роботі з науковими БД стало створення з 2011 року інституційного репозитарію ElarKhNU (електронна адреса: <http://library.tup.km.ua:8080/jsrui/>).

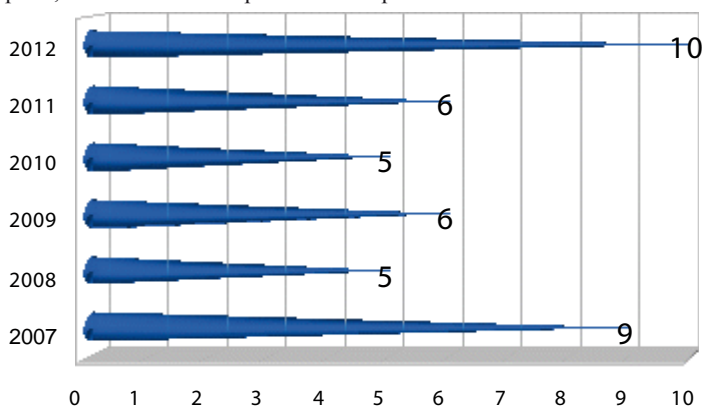
Не залишалось поза увагою і аналізування інших важливих напрямків діяльності бібліотеки: робота з відмовленнями, рекаталогізація фонду ВЗФ, аналіз якості розпису періодичних видань, проектна діяльність книгозбірні, зокрема проекту «Майбутнє планети – в наших руках» (2012 р.).

Одним із найголовніших завдань книгозбірні є питання книгозабезпеченості навчальних дисциплін. Робота в цьому напрямку вважається досить важливою як для викладачів університету, так і для працівників бібліотеки. Щорічно відділом комплектування та наукової обробки документів (ВКНОД) проводився моніторинг книгозабезпеченості дисциплін за поточний навчальний рік (2011-2012 рр.). Облік бібліотечного фонду за навчальними дисциплінами дає можливість бібліотеці аналізувати політику комплектування, а для університету дані цієї статистики мають одне із вирішальних завдань під час акредитації кафедр, спеціальностей. Цей процес не є одноразово виконаною

роботою, а потребує постійного вдосконалення та оновлення, адже в університеті щорічно вводяться нові спеціальності, нові дисципліни, відбувається реорганізація структури університету, що потребує постійного редагування БД «Книгозабезпеченість навчального процесу ХНУ», активної співпраці бібліотеки з кафедрами університету, що підтверджено результатами досліджень.

Важливим напрямком наукової роботи НБ є видавнича діяльність. По-перше, видавничі проекти підвищують престиж бібліотеки саме як наукової структури університету. По-друге, видання, що готуються в бібліотеці, уможливають швидке й оперативне опублікування праць як бібліотечних працівників, які займаються науковою діяльністю, так і вчених ВНЗ. По-третє, презентація виданих книжок, електронних видань сприяють промоції бібліотеки й університету, розповсюдженню передового досвіду.

За період 2007-2012 рр. науковою бібліотекою видано: 4 збірники матеріалів науково-практичних конференцій, 2 книги, 2 брошури, 3 буклети, 16 бібліографічних покажчиків, 11 номерів інформаційного бюлетеня, 2 номери газети «Університет», 1 рекламний ролик, із них: 27 – друкованих видань (66%), 14 – електронних видань (34%). Як видно із *діагр.* 3 найбільш результативними за кількістю підготовлених і надрукованих видань слід відмітити 2007 та 2012 роки, які співпали з 45-річним та 50-річним ювілеями НБ.

Діагр. 3. Динаміка кількості видань НБ ХНУ (2007-2012 рр.)

Низку досліджень здійснено до 50-річного ювілею книгозбірні. В межах вивчення історії бібліотеки та університету за результатами опрацювання документів Державного архіву Хмельницької області та музейних матеріалів ХНУ вийшли друком видання: книга з історії бібліотеки «Бібліотека університету: витоки та сучасність» [6]; загальноуніверситетський науково-методичний збірник «Матеріально-технічна база в освітній діяльності» [9]; матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності ВНЗ» [5]; видано рекламні та інформаційні буклети; спецвипуск загальноуніверситетської газети «Університет»; опубліковані статті у фахових журналах. Варто зазначити, що вся додрукарська підготовка видань – комп'ютерний набір, редагування, макетування, розробка дизайну обкладинки видань, опрацювання ілюстративного матеріалу – здійснювалася співробітниками бібліотеки.

Складовою наукової діяльності бібліотеки вишу є бібліографування наукового та педагогічного доробку професорсько-викладацького складу університету. Основу становлять біобібліографічні покажчики серії «Бібліографія вчених Хмельницького національного університету» (протягом 2007-2012 рр. створено 9 покажчиків) та бібліографічні покажчики серії «Публікації викладачів Хмельницького національного університету». З появою Інтернету значно розширились пошукові можливості фахівців книгозбірні. Якщо раніше джерельною базою для покажчиків слугував лише фонд бібліотеки, то з 2006 року проводиться додаткова робота з річними звітами з НДР кафедр (для виявлення джерел, відсутніх у фонді бібліотеки). Завдяки такій роботі досягається більш високий ступінь повноти реєстрації інформації. З 2008 року в покажчиках «Публікації викладачів університету» використовуються гіпертекстові посилання до статей в електронних версіях, що покращує їх використання [5, с.197]. До 45-ї річниці НБ було створено довідково-бібліографічне видання «Бібліотека – ключ до пізнання світу» [3] та довідково-бібліографічний ресурс на оптичних дисках «Бібліографія праць вчених Хмельницького національного університету» [2], а до 50-річного ювілею – електронні ресурси: повнотекстову БД «Хмельницький національний університет у дзеркалі періодичних видань» та бібліографічну БД «Хмельницький національний університет», які містять статті з державних та регіональних газет і журналів, що висвітлюють розвиток і життя університету та наукової бібліотеки за десять років (2001-2011 рр.).

З метою надання методичної та практичної допомоги працівникам бібліотек ВНЗ III-IV рівнів акредитації Хмельницької області з основних питань бібліотечної діяльності видається інформаційний бюлетень «Бібліотека в освітньому просторі», перший номер якого побачив світ 2005 року. За період з 2007 по 2012 рр. вийшло 11 номерів інформаційного бюлетеня.

Одним із напрямків наукової роботи книгозбірні та важливим фактором для запровадження інновацій є організація та проведення щорічних науково-практичних конференцій, семінарів для бібліотек ВЗО Хмельницької області; активна участь у міжнародних, всеукраїнських наукових конференціях та семінарах; підготовка тез доповідей та виступів на конференціях; проведення занять з підвищення кваліфікації. У рамках науково-дослідницької програми проведено 11 науково-практичних конференцій, семінарів, “круглих столів”; підготовлено 73 нові регламентуючі документи стосовно впровадження новітніх технологій.

Результати наукових досліджень НБ з проблем бібліотекознавства та бібліотечної справи висвітлювалися на сторінках фахових видань «Бібліотечна планета», «Бібліотечний форум України», «Вища школа», «Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Сер.: Бібліотекознавство. Книгознавство», «Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Історичні науки», в інформаційних збірниках, матеріалах конференцій тощо. Загалом опубліковано 121 статтю теоретичного та прикладного характеру. Щодо тематики наукових публікацій, то найбільш активно висвітлювалися питання просвітницької роботи, професійної етики бібліотекаря, бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів, проектної діяльності, історії книгозбірні, впровадження інформаційних технологій у бібліотечну практику та ін.

Усі видання та наукові публікації співробітників книгозбірні представлені на web-сайті бібліотеки в розділі «Наукові публікації працівників бібліотеки ХНУ», а публікації за останні роки – в інституційному репозитарії.

Отже, науково-дослідна робота є невід'ємною складовою діяльності бібліотеки, оскільки сприяє ефективності обслуговування користувачів шляхом

удосконалення технологічних процесів на основі впровадження інновацій та науково обґрунтованих рекомендацій, а участь у ній співробітників усіх ланок сприяє підвищенню їх фахового рівня. Діяльність книгозбірні, побудована на основі наукових досліджень, сприяє підвищенню якості освіти студентської молоді та удосконаленню всієї діяльності бібліотеки як наукового, освітнього, комунікаційного, інформаційного та просвітницького центру.

Список використаних джерел:

1. Айвазян О.Б. Наукова бібліотека у системі класичного університету / О.Б. Айвазян // Матеріально-технічна база в освітній діяльності : зб. наук.-метод. пр. / за заг. ред. М.Є. Скиби, С.Г. Костоґриза. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – С.49-64.
2. Бібліографія праць вчених Хмельницького національного університету (2002-2007) : Войнаренко М.П., Калда Г.С., Киницький Я.Т., Локазюк В.М., Нижник В.М., Рудницький В.Б., Скиба М.Є. [Електронний ресурс]. – Електрон. текстові дані (824 Кб). – Хмельницький : НБ ХНУ, 2007. – 1 електрон. опт. диск (CDROM) : цв. ; 12 см. – Систем. вимоги : Windows 98/2000/NT/XP. – Назва з вкладиша контейнера.
3. Бібліотека – ключ до пізнання світу. (До 45-річчя наукової бібліотеки Хмельницького національного університету) : довід.-бібліогр. вид. / уклад. О.М. Бичко. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 50 с.
4. Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. – Хмельницький : ХНУ. – 2005–2012. – № 1-14.
5. Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів : матер. наук.-практ. конф. присвяч. 50-річчю НБ ХНУ, 15–16 березня 2012 р. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 263 с.
6. Бібліотека університету: витоки та сучасність : зб. наук. статей та матеріалів, присвячений 50-річчю з дня заснування наукової бібліотеки університету / редкол.: О.Б. Айвазян, В.О. Глухенька, О.О. Мацей, О.М. Великосельська, О.О. Костюк. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 296 с.
7. Глухенька В.О. Сучасний стан використання новітніх інформаційних технологій у науковій бібліотеці Хмельницького національного університету / В.О. Глухенька // Комп'ютеризація освітньої діяльності : зб. наук.-метод. пр. / за заг. ред. М.Є. Скиби, С.Г. Костоґриза. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – С.108-114.
8. Драчук Р.В. Ми в душах храм будуємо... (До 45-річчя наукової бібліотеки Хмельницького національного університету) / Р.В. Драчук, Л.І. Іщенко. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 63 с.
9. Матеріально-технічна база в освітній діяльності : зб. наук.-метод. пр. / за заг. ред. М.Є. Скиби, С.Г. Костоґриза. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 108 с.
10. Програмні продукти наукової бібліотеки Хмельницького національного університету [Електронний ресурс] : рекламний ролик. – Електрон. дані і прогр. (7 Мб). – Хмельницький : НБ ХНУ, 2007. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) : цв. ; 12 см. – Систем. вимоги: Windows 98/2000/NT/XP. – Назва з вкладиша контейнера.
11. Скарбниця знань університету (до 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля) / уклад.: О.Б. Айвазян, К.А. Чабан. – Хмельницький, 2002. – 130 с.

Made a brief analysis of the activities of the scientific library of Khmelnytsky national University in the framework of the development of scientific work "Improvement of service users in the introduction of new information technologies. 2007-2012".

Key words: *academic library, Khmelnytsky national University, research, electronic resources, publishing, book provision, bibliography.*

Отримано: 14.02.2015